

DOI: <https://doi.org/10.59849/2957-3882.2024.2.111>

UOT: 327

ABŞ-ın TÜRKİYƏ-İRAN MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ SİYASİ MARAQLARI VƏ BALANSLAŞDIRMA CƏHDLƏRİ

Əli ƏLİYEV*

Açar sözlər: ABŞ, İran-Türkiyə münasibətləri, siyasi maraqlar, Ankara, Tehran

XÜLASƏ

Türkiyə-İran geosiyasi rəqabəti son vaxtlar getdikcə gərginləşir. İki ölkənin fərqli siyasi istiqamətləri, prioritetləri və ziddiyyətli maraqları olsa da, son on il ərzində hər ikisi öz rəqabətini cilovlayıb və Donald Trampın ABŞ-da seçkilərdə qələbəsindən sonra Yaxın Şərqdəki regional iqlim sayəsində işgüzar əlaqələr qurmağı bacarıb. İki dövlət arasında əhəmiyyətli ticarət əlaqəsi, ilk növbədə Türkiyənin uzun illərdə bahalı İran təbii qazı və xam nefti almasına əsaslanır.

Buna baxmayaraq, son vaxtlar iki ölkə arasında ticarət həcmi azalır, 2016-cı ildən Türkiyə və İrani bir araya gətirən sahələr yox olmağa başlayır və daha da əhəmiyyətli, ABŞ prezidenti Co Bayden vəzifəyə gəldikdən sonra Türkiyə İranın regional rəqibləri ilə əlaqələri genişləndirir. Bütün bu amillər Tehran və Türkiyə arasında qarşdakı dövrdə Suriya və İraqdan Cənubi Qafqaza qədər müxtəlif sahələrdə özünü göstərə biləcək daha açıq rəqabət ehtimalını artırır. İran-Qərb, xüsusilə də İran-ABŞ yaxınlaşması Türkiyəyə qısamüddətli iqtisadi fayda gətirsə də, uzunmüddətli perspektivdə İranın regional təsirini Türkiyənin hesabına artıraraq onun regiondakı strateji maraqlarına zərər verə bilər.

ABŞ və Avropa Birliyi uranın zənginləşdirilməsi məsələsində ən həssas mövzu olan sentrifuqa ilə bağlı qeyri-müəyyənliyi aradan qaldırıqdan sonra İrana qarşı iqtisadi sanksiyaları yumşaldıb. Türkiyə uzun müddətdir ki, İranla daha güclü ticarət əlaqələri qurmağa çalışır, lakin onun söyləri sonuncunun üzərinə qoyulan iqtisadi sanksiyalarla əngəllənib. Türkiyənin İranla ticarət əlaqələri qurmaq istəyi, onun Qərb dövlətləri tərəfindən tənqiddə məruz qalmasına səbəb olur. Ancaq son illərdəki İran-Qərb əməkdaşlığından sonra və sanksiyaların yumşaldılması zəminində, Türkiyə xarici ticarətini artırmaq və enerji mənbələrinə daha asan və sərfəli qiymətlərlə çıxış imkanından yararlanmağa bilər. Bəzi analitiklər hesab edirlər ki, İran-Qərb, xüsusilə də İran-ABŞ əməkdaşlığı Türkiyə iqtisadiyyatı üçün qısamüddətli fayda gətirə bilər, lakin uzunmüddətli perspektivdə Türkiyənin strateji maraqlarına zərər verəcək. Çünki bu yaxınlaşma Türkiyənin təsiri hesabına bölgədə İranın təsirinin artmasına səbəb ola bilər. Baxdığımız tədqiqat işində Türkiyə-İran münasibətinin tənzimlənməsində ABŞ-ın siyasi maraqları və ümumiyyətlə üç dövlət arasında mövcud siyasi münasibətlərin tarixi izlərinə nəzər salınmışdır. Tədqiqatın əsas məqsədi mövcud münasibətlərin araşdırılması və növbəti dövrlərdə inkişaf tendensiyalarının təhlil edilməsidir.

Giriş

İran və Türkiyə arasında köklü geosiyasi rəqabət gərginliyin yeni mərhələsinə qədəm qoyur. Ötən onilliklərdə müxtəlif məsələlərin ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilməsi Tehran və Ankara arasında

* AMEA akad. Z.M Bünyadov adına Şərqişünaslıq İnstitutunun Beynəlxalq münasibətlər ixtisası üzrə doktorant.
E-mail: alinizami1917@gmail.com

münasibətlərin hərəkətverici qüvvəsi olmuşdur. Bununla belə, iki ölkə arasında müxtəlif regionlardan yaranan gərginlik, yəqin ki, qarşıdakı dövrdə aralarındakı əməkdaşlıq sahələrinin sayı azaldıqca daha da artacaq. Çətin Ərəb Baharı dövrünün əvvəlindən bəri Ankara-Tehran rəqabəti 2011-ci ildə Suriya da başlayan etirazlardan sonra Suriya səhnəsində daha aydın şəkildə təcəssüm olundu. İran ərəb baharının əvvəlində Misir və Tunis kimi ölkələrdə başlayan etiraz dalğalarına müsbət yanaşdı, çünki bu ölkələrin yeni liderləri olacaq siyasi islamçılarla müsbət münasibət quracağına inanırdı.

Türkiyə liderlərinin optimizminə və isti qarşılınmasına baxmayaraq, Türkiyə bu əməkdaşlığın nəticəsində yarana biləcək təhdidləri də nəzərə alır, xüsusən də Türkiyə-İran münasibətləri hər zaman, hətta ən yaxşı vaxtlarda belə, siyasi rəqabətdə özünü göstərir. Bu rəqabət, məsələn, ABŞ-ın işğalından sonra iki ölkə arasında güclü ticarət əlaqələrinin olmasına baxmayaraq, İraqda özünü büruzə verdi. Bu, Suriya böhranında da güclü şəkildə ortaya çıxdı və münasibətləri həddindən artıq gərginləşdirən amildir. Suriya böhranı Türkiyə ilə İran arasında münasibətlərin kəskin şəkildə pisləşməsinə və çatlamasına səbəb olub.

İran-ABŞ yaxınlaşması bir sıra digər daxili və xarici amillərlə birlikdə Türkiyə və İrani gərgin münasibətlərini yenidən araşdırmaq üçün kataliz edən yeni amildir. Bu təkrar yoxlamaya xas olan regional səviyyədə bir sıra imkanlar və təhlükələrdir.

Türkiyə və İran arasında siyasi münasibətlərin qiymətləndirilməsi

İran 400 ilə yaxındır dəyişməmiş 560 km sərhədini paylaşan Türkiyənin mühüm qonşularından biridir. Hazırda İranda Tehrandakı Türkiyə səfirliyi ilə yanaşı, Təbriz, Urmiyə və Məşhəddəki baş konsulluqlar fəaliyyət göstərir. İran, Türkiyədə Ankara səfirliyi ilə yanaşı, İstanbul, Ərzurum və Trabzondakı baş konsulluqları ilə təmsil olunur.

İranla Türkiyənin ikitərəfli münasibətləri daxili işlərə qarışmamaq, qarşılıqlı hörmət və mehriban qonşuluq prinsipləri əsasında inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. İkitərəfli münasibətlərin bütün aspektlərində və regional məsələlərdə, xüsusən də qarşılıqlı yüksək səviyyəli səfərlər vasitəsilə siyasi dialoqun inkişaf etdirilməsi üçün səylər göstərilir.

İranla Türkiyə əlaqələri 2014-cü ildə yaradılmış Yüksək Səviyyəli Əməkdaşlıq Şurası mexanizmi əsasında institusional çərçivədə qurulub. İranın o zamankı prezidenti Həsən Ruhaninin Türkiyəyə səfəri münasibətilə 9 iyun 2014-cü il tarixində Ankarada Türkiyə-İran Yüksək Səviyyəli Əməkdaşlıq Şurasının ilk iclası keçirilmişdir. Onun ikinci iclası 2015-ci il aprelin 7-də prezidentin İrana səfəri zamanı Tehrandakı keçirildi. Üçüncü iclas isə prezident Ruhaninin 2016-cı il aprelin 16-da Türkiyəyə səfəri münasibətilə Ankarada keçirilib (Aydintasbas, A., & Kirisci, K., 2017).

İranın keçmiş xarici işlər naziri Hüseyn Əmir Abdullahiyan ikitərəfli və regional məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparmaq üçün 2023-cü il noyabrın 1-də Türkiyəyə səfər edib. Bunun müqabilində Türkiyə naziri də 2023-cü il sentyabrın 3-də İrana səfər edib.

19 may 2024-cü ildə Respublika Prezidenti və Xarici İşlər Naziri Abdullahiyanın helikopter qəzasında həyatını itirməsindən sonra keçirilən anma mərasimində Türkiyənin vitse-prezidenti Cevdet Yılmaz və nazirin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti iştirak etmişdir. Türkiyə naziri sonuncu dəfə 2024-cü il iyulun 30-da prezident Məsud Pezeşkiyanın andiçmə mərasimi münasibətilə Tehrana səfər edib.

Bütün bu qeyd edilən səfər və iclaslara əsasən, İran-Türkiyə arasındakı münasibətlərin rəsmi sərhədlər çərçivəsində daim davam etdiyini vurğulaya bilərik.

Ankara və Tehranı bir araya gətirən amillərin öz təsirini itirməsi

Donald Trampın 2016-cı ildə ABŞ-da keçirilən prezident seçkilərində qələbəsi və İsrailə yanaşı Misir, BƏƏ və Səudiyyə Ərəbistanından ibarət Ərəb Baharının əks-inqilabi oxunu dəstəkləməsi,

Türkiyə ilə İran arasında əhəmiyyətli ticarət həcmnin artması Ankara ilə Tehranı yaxınlaşdırdı. Hər iki ölkə o zaman ABŞ-ın dəstəyi ilə mövcud olan yeni regional nizama olduqca şübhəli yanaşırdı.

Bu şəraitdə hər iki tərəf ABŞ-a qarşı şübhəli və məsafəli münasibət saxlayırdı. Konkret olaraq, 2016-cı ilin iyulunda Türkiyədə dövlət çevrilişinə cəhdən sonra ABŞ əleyhinə münasibət daha da gücləndi. Buna səbəb, dövlət çevrilişi cəhdinin arxasında duran tərəflərdən birinin ABŞ olduğuna inanılması idi. Bu arada, BƏƏ də uğursuz çevriliş cəhdinin maliyyə təminatçısı kimi ittiham olunurdu.

Bu atmosferdə Türkiyə və İranın ümumi təhlükə qavrayışları var idi və onlar anti-ərəb baharı düşərgəsi ilə İsrail arasında daha sıx əməkdaşlığa əsaslanan və ABŞ tərəfindən dəstəklənən regional nizamdan kənar qaldıqlarını düşünürdülər. Bu regional mənzərə İran və Türkiyə arasında daha sıx əməkdaşlığa səbəb oldu.

Bu dövr həm də Türkiyədəki Avrasiyaçı qanadın Türkiyənin xarici siyasət qərarlarına daha çox təsir göstərməsinə səbəb oldu. Bu qərarlar Türkiyənin Rusiya istehsalı olan S-400 uzaqmənzilli hava hücumundan müdafiə raket sistemlərinin satın alınmasından tutmuş, ABŞ-ın Türkiyəni çox prestijli F-35 proqramından çıxarması ilə nəticələnən çoxsaylı təkliflərdə öz əksini tapmışdı.

Üstəlik, son onilliklər ərzində Türkiyə ilə İran arasında ticarətin həcmi onların rəqabətini cilovlamaqda çox əhəmiyyətli olub. 2018-ci ildən bəri hər iki tərəf ticarət həcmi 30 milyard dollara çatdırmaq istəklərini bir daha bəyan ediblər. Prezident Ərdoğanın 2022-ci il iyulun 19-da Astana prosesi çərçivəsində baş tutan Tehrana son səfəri çərçivəsində bu niyyət bir daha səsləndirildi.

Buna baxmayaraq, iki ölkə arasında ticarət həcmi azalmaqdadır və Trampın gəlişindən bir il sonra İrana qarşı yenidən tətbiq edilən pandemiya və ABŞ sanksiyaları əsas səbəblər kimi görünür. 2017-ci ildə Tehran və Ankara arasında ticarət həcmi bitib desək yanlışdır. Vaxtilə 10 milyard dollar olan ticarət həcmi illər keçdikcə azalaraq, 7,5 milyard dollar civarında olması bizə bunu deməyə əsas verir (Azizi, H., Cevik S., 2022).

Türkiyə İran təbii qazının ən böyük alıcısı olduğu halda, İran Rusiyadan sonra Türkiyəyə ikinci ən böyük qaz ixracatçısıdır. Sözsüz ki, Tehran bu mövqeyini itirmək istəmir. Bununla belə, Ankaranın aşağıdakı hissələrdə açıqlanacaq fərqli hesablamaları var. Bütün yuxarıda qeyd olunan məqamlar hər iki tərəfi uzun müddət işgüzar münasibət saxlamağa vadar etdi.

Buna baxmayaraq, son zamanlar regionda geosiyasi mənzərə kifayət qədər kəskin şəkildə dəyişib və Tehran və Ankaranı bir araya gətirən sahələr azalmağa doğru gedir.

Münasibətlərin perspektiv panoraması

Suriyadakı vətəndaş müharibəsində iştirak edən həm sünni, həm də şiə ünsürlərinin körüklədiyi məzhəbçilik arasında qarşılıqlı əlaqə və kəskinləşən İran-ərəb və türk-kürd qarşılıqlı regional nizamın əsaslarını sarsıdır, təhlükəsizlik və sabitliyi pozurdu. Bu şəraitdə İran Levantda, xüsusən Suriya, Livan, İraq və Yəməndə xarici müdafiəsinin bir hissəsi kimi məzhəb kartından uğurla istifadə etdi. Lakin İran sünnilərin çoxluq təşkil etdiyi ölkələr tərəfindən əhatə olunub və yalnız qonşuluğun qalan hissəsi ilə əməkdaşlıqda və ya ən azı birləşmədə daxili və regional məqsədlərini həyata keçirməyə ümid edə bilərdi. Türkiyə üçün məzhəbçiliyə qarşı rəsmi diskurs onun indi sünniyönümlü bir güc kimi görünməsi və ümumiyyətlə, bölgədəki şiə aktorlarını uzaqlaşdırdığı faktını dəyişdirmir. Bu, Türkiyənin daha geniş regional inteqrasiya məqsədləri və ya İslam Dövləti tərəfindən təhlükə hiss edən və türklərin sünni səbəblərlə artan yaxınlığına şübhə ilə yanaşan böyük Ələvi və Kürd əhalisini nəzərə alsaq, onun daxili dinamikası üçün yaxşı heç nə vəd etmirdi (Cloud, D.S., Amon M., 2023).

Ayındır ki, nə İran, nə də Türkiyə son beş ildə yaranmış məzhəb gərginliyini aradan qaldıra bilməz. Körfəz monarxiyaları İranın İraq, Suriya, Yəmən və onun hüduqlarından kənar təcavüzkar siyasətindən narahatdırlar. Buna cavab olaraq, onlar İranın sünni ərəblərin haqlı olaraq təsir dairəsi

hesab etdikləri əraziyə müdaxiləsinin qarşısını almaq və geri qaytarmaq üçün hərbi gücə və dini ortodoksallığın gücünə arxalanırlar. Ərəb güclərinin qeyri-ərəb iddiaçılarını – Türkiyə və İrani regional liderliyə sıxışdırmaq məqsədi daşıyan məzhəbçilik və etnik həmrəylik ilə geostrateji rəqabətin birləşməsi sabitləşmə səyləri üçün əlverişli olmayan dəyişkən regional şərait yaradır. Daha da pisi odur ki, Ankara və Tehran orta yol tapmaqda və ya hazırkı münaqişə dövrüyyəsini dayandırmaqda maraqlı görünməzlər – regionda sabitliyin yaradılması və milli maraqlarına uyğun olaraq yeni, davamlı regional nizamın formalaşdırılması üçün zəruri ilk addım heç bir dövlət tərəfindən atılmır.

Bu çətinliklərə baxmayaraq, Amerikanın ixtisarının əlverişli fonunda həm Ankaranın, həm də Tehranın imkanlarını araşdırmaq və əməkdaşlıq üçün mümkün yollar axtarmağa güclü səbəblər var. Suriya böhranı İran və Türkiyəni bir-birinə qarşı qoydu, lakin istər hazırkı dalandan, istərsə də gələcək nizamlanmadan sonra, iki ölkə ortaq problemləri bölüşür və bu problemlərin gətirdiyi çətinliklərlə daim mübarizə aparmalı olacaqlar. Qarşıdakı bir neçə addıma nəzər salsaq, üç əsas problemi həll etmək üçün indi əməkdaşlıq parametrlərini təyin etmək vacib olacaq.

Birincisi, kürd separatizmi həm Suriyada, həm də İraqda real bir ehtimaldır və Türkiyə və İran üçün daha uzaq, hətta bir o qədər də bölücü təhlükədir. İraqdakı Kürdüstan Regional Hökuməti ABŞ-ın güclü dəstəyinə malikdir və müstəqillik ideyasını dəstəkləməyə davam edir.

İkincisi, Rusiyanın Suriyada və bir qədər də İraqda hərbi fəallığı ilə Amerika addımlarını izləməsi cəhdləri həm Türkiyənin, həm də İranın regional hədəfləri üçün orta və uzunmüddətli təhlükədir. Rusiya əvvəllər Türkiyə və İranın Qafqazda və Orta Asiyada təsir yaratmaq cəhdlərinə qarşı durmağa çalışıb və Moskva indi sabitliyi pozan təsirini birbaşa Türkiyə və İran üçün ənənəvi təsir sahələri olan Suriya və İraqa keçirib. Üstəlik, Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsində son vaxtlar alovlanma Türkiyənin regional layihələrini, o cümlədən enerji boru kəmərlərini, eləcə də İranın böyük azərbaycanlı azlığı ilə daxili balanslarını pozmaq riskini daşıyır. Beləliklə, Dəməşqin gələcəyi ilə bağlı qısamüddətli narahatlıqlardan əlavə, İranın özünün regional maraqları Rusiya tərəfindən alt-üst edildiyi və nəticədə Moskvanın müdaxiləsi ilə üzləşməyə məcbur olduğu Türkiyə ilə oxşar mövqedə olacağı ehtimal edilir.

Üçüncüsü, ekstremizm ümumi təhdiddir və birgə reaksiya tələb edir. İran İslam Dövlətinin regional iddialarını qanuniləşdirmək üçün vasitəçilik etməyə hazırdır və ərəblərin dini ortodoksluğun təbliğini İranın sünniliyi terrorizmlə əlaqələndirməsinə haqq qazandırmaq kimi göstərir (Aydintasbas A., Kirisci K., 2017, s. 49).

İran və Türkiyə üçün daha məsuliyyətli kurs, terrorla onun məzhəb birləşməsindən ayrı olaraq daha geniş strategiya kimi mübarizə aparmaq və regionda ənənəvi sünni-şiə balansına riayət etməyə çalışmaq olardı. Bu, parçalanmaqda olan regionun sabitləşməsinə kömək edə bilər. Bununla belə, hər iki ölkə daha geniş geostrateji rəqabətdə öz iddialarından imtina etmək fikrindən uzaqdır. Həqiqətən də, Türkiyənin Səudiyyə Ərəbistanı ilə əlaqələri dərinləşdirmək üçün atdığı addımlar və onun İsrailə son yaxınlaşması İranla əməkdaşlıq üçün qalan hər hansı əsası aradan qaldıra bilər.

Həm Türkiyə, həm də İran müxtəlif səbəblərə görə son vaxtlar öz spesifik problemlərinin – Türkiyə məsələsində qaçqın axını və İran məsələsində iqtisadi təcridin öhdəsindən gəlmək üçün Avropanı tərəfdaş kimi axtarırlar. Bu sahələrdə irəliləmiş gələcək əməkdaşlığa yol açar, bir şərtlə ki, Avropa İttifaqı hər iki ölkəni terrorizm və immiqrasiyanın ikili təhdidləri kimi qəbul etdiyinə qarşı cəlb etmək üçün strateji baxışla çıxış etsin. Bu mənada Suriyada Türkiyə-İran əməkdaşlığı ilə dəstəklənən Türkiyə-Aİ razılaşması müsbət humanitar təsirlərə malik olar, eyni zamanda Avropa Birliyinin qəbul etdiyi təhdidləri həll edə bilər.

İran həm Avropa İttifaqı, həm də Türkiyə üçün alternativ enerji təchizatçısı kimi çıxış etmək üçün əlverişli yerdədir və Avropa investisiyalarının nüvə sazişinin iqtisadi faydalarını əldə etməyə başlaması üçün ümitsizdir. Türkiyə İran qazının Qərb bazarlarına nəqlini asanlaşdırmağa hazırdır və həm Türkiyə, həm də İranın iqtisadi inkişaf üçün alternativ üsullara ehtiyacı olduğunu nəzərə alaraq,

İrana beynəlxalq sanksiyaların mənfi təsirlərini aradan qaldırmağa kömək etməkdə kommersiya fürsəti görünür.

İran-ABŞ yaxınlaşması və Türkiyə-İran münasibətlərində dəyişikliklərin təhlili

Türkiyə və İran xarici işlər nazirləri arasında son aylar ərzində həyata keçirilən səfərlər ölkələr arasında gərginliyin azaldılması istiqamətində mühüm addımlar kimi dəyərləndirilir və hər iki dövlətin Suriya böhranından əvvəl onları bir-birinə bağlayan birgə əməkdaşlığı bərpa etmək istəyindən xəbər verir. Türkiyə-İran əlaqələrini aktivləşdirmək cəhdləri təsadüfi deyil. Bunlar ABŞ-ın İran və Suriyaya yeni siyasi münasibəti, hər iki ölkənin regional güclər kimi Suriya böhranını udmaq iqtidarında olmaması, Türkiyə-ABŞ münasibətlərinin son zamanlar bir məsələdən daha çox uyğunsuzluğa məruz qalması ilə əlaqəli xarici və daxili amillərlə əlaqələndirilir. Həm Türkiyə, həm də İran etiraf etdilər ki, regional əsas məsələlərə, xüsusilə də Suriya böhranı ilə bağlı fikir ayrılıqlarına baxmayaraq, hər iki ölkənin maraqları üçün, xüsusən də ticarət əməkdaşlığı sahəsində razılığa və güzəşt nöqtələrinə sərmayə qoymalıdır.

Ziddiyyət və yaxınlaşma və onların iki ölkə arasında siyasi münasibətlərə təsir nümunələri Ərdəğanın Tehran səfərindən bir həftə əvvəl İsveçrədə xarici işlər nazirləri arasında baş verən qızğın fikir mübadiləsində aydın görünür. Türkiyə-İran münasibətlərindəki bu yeni mərhələ ondan ibarətdir ki, Suriya böhranı son iki ildə olduğu kimi iki ölkə arasında münasibətlərin yeganə təyinedicisi deyil. Buna görə də, yeni İran-ABŞ münasibətləri iki ölkə arasında münasibətlərin bərpasına təkan verən tək ünsür deyil, bunu Türkiyənin Suriya böhranının başlamazdan əvvəl İranla strateji əlaqələr qurmağa meyli sübut edir (Menmy D.T., 2024).

ABŞ-ın İranla bağlı yeni strategiyasına böyük maraq göstərməsinə baxmayaraq, belə görünür ki, türk siyasətçiləri İran-ABŞ yaxınlaşmasına realizmlə yanaşırlar. Türkiyə prezidenti Abdullah Gül son İran-ABŞ anlaşmasının regionda strateji münasibətlərin dəyişməsinə gətirib çıxaracağı fikrini tənqid edərək, bunun şişirdilmiş olduğunu qeyd etmişdi. Bununla belə, Türkiyə Xarici İşlər Nazirliyi hadisələrdən qaçmaq və nəticə gözləmək əvəzinə, hadisələri qabaqcadan görüb iştirak etməyə çalışmaq strategiyasını davam etdirir. Onun İran-ABŞ yaxınlaşması prosesində iştirakı imkanlardan istifadə etmək və təhdidləri mümkün qədər minimuma endirməkdir.

İranla bağlı məsələlər Türkiyə ilə ABŞ arasında münasibətlərdə əsas məsələ hesab olunur. Türkiyənin gözlənilən İran-ABŞ münasibətlərinə girəcəyi və müsbət nəticələrlə nəticələnə biləcək hər hansı siyasi layihədə iştirak edəcəyi gözlənilir.

Regional güclərin Suriya böhranında rolu və bu böhranın onların iqtisadi vəziyyətinə təsiri

Suriya böhranı İran-Türkiyə siyasi münasibətlərinə təsir edən, hətta iki tərəf arasında qarşıdurmaya səbəb olan amillərin başında gəlir. Dünya gücləri arasında böhranın həlli üçün Cenevrə 2-nin keçirilməsi ilə bağlı konsensus Türkiyə və İranın başçılıq etdiyi nüfuzlu regional güclərin bu böhranın idarə olunmasında uğursuzluğunu göstərir.

Türkiyə-ABŞ münasibətləri Ərəb Baharı və Suriya böhranı ilə bağlı harmoniyada idi, xüsusilə ABŞ-ın Suriya rejiminə qarşı qəti qərar qəbul edə bilməməsi ilə bağlı fikir ayrılıqlarını da gətirdi. Daha çox fikir ayrılığı Ağ Evin Misirdəki hərbi çevrilişin etikətlənməsi ilə bağlı qeyri-müəyyən mövqeyi ilə gəldi. Bu məsələlər global və regional güclər arasında harmoniyanın olmaması idi. Türkiyənin İranla yaxınlaşma meyli İran-ABŞ yaxınlaşmasına uyğun olsa da, Türkiyə Suriya böhranını həll etmək, strateji maraqlarını qorumaq və Qərbi və Ərəb ölkələrində gərginləşən münasibətlərini kompensasiya etmək üçün yeni strategiyaya axtarışındadır.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, Türkiyə hökuməti ötən il ərzində Taksim meydanındaki hadisələr, hakim AKP-yə yaxın şəxslərə qarşı məhkəmə sisteminin açdığı korrupsiya sənədləri və Fətullah

Gülən qruplaşması ilə qarşıdurma da daxil olmaqla bir sıra daxili və xarici təzyiq və çağırışlarla üzləşib. Hökumət Suriya və İranda gərgin münasibətləri ilə yanaşı, Misir, İraq, Səudiyyə Ərəbistanı və Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri kimi bir çox region ölkələri ilə də siyasi fikir ayrılıqları ilə üzləşdi. Türkiyənin xarici siyasəti bununla da regional səviyyədə öz mövqeyinə yenidən baxmağa çalışıb. Türkiyənin Misir kimi mühüm regional güclə gərgin münasibətləri, xüsusilə Fransa və İran tərəfindən dəstəklənən Səudiyyə-Misir oxunun meydana çıxmasından sonra beynəlxalq və regional səviyyədə özünü təcrid etməmək üçün İranda münasibətlərini yenidən nəzərdən keçirməyə məcbur edir.

Daxili müstəvidə belə qənaətə gəlmək olar ki, AKP liderlərinin Türkiyə hökumətinin son zamanlar üzləşdiyi təhdidlərdə, xüsusən də 17 dekabr 2013-cü ildə həyata keçirdiyi son təhlükəsizlik əməliyyatında Amerikanın əli var.

İran tərəfdən, əgər İran nüvə proqramı ilə bağlı qırmızı xətlər çəkərsə, ABŞ-la yaxınlaşma hər an geri dönmə bilər. Bu yaxınlaşmanın natamam mənzərəsinə misal olaraq İranın Cenevrə 2 konfransından kənarda qalması göstərilir. Daxili səviyyədə yüksək inflyasiya və qiymət artımı ilə İran daxilində iqtisadi təzyiqlər artmışdır. İqtisadi sanksiyalar onun neft məhsullarından əldə etdiyi gəlirin təxminən 65 faizini itirməsinə səbəb olub. Xarici valyutanın kəsiri də İran riyalının dəyərinin son bir neçə ildə görünməmiş səviyyələrə düşməsinə səbəb olub. Beləliklə, həm Türkiyə, həm də İran regional və global səviyyədə itkilərini kompensasiya etməyə çalışırlar (Demityol T., 2013, s. 120).

İran-ABŞ yaxınlaşması və Türkiyə-İran münasibətlərinin gələcəyi və iqtisadi imkanlar

İran-ABŞ əməkdaşlığı Yaxın Şərqdə beynəlxalq əlaqələr şəbəkələrinin mürəkkəbliyini artırır. Bu yaxınlaşmanın təsirlərinin xarakterini, perspektivlərini və məhdudiyyətlərini müəyyən etmək çətindir. Bu cür yaxınlaşmanın İraq və Suriya kimi bəzi regional güclərə gətirə biləcəyi imkanları bir kənara qoyaraq, bunu açıq bir təhlükə olaraq görürlər. Körfəz ərəb ölkələri və İsrail kimi İranda düşmən münasibətdə olan ölkələr bu yaxınlaşmanın ciddiliyini hiss edib və bundan narazılıqlarını bildiriblər.

İran-Amerika yaxınlaşmasının gələcəyi üçün proqnozlaşdırılan çoxsaylı imkanlara baxmayaraq, Türkiyə İranda ticarət əlaqələri ilə bağlı strateji bir xətt çəkmiş kimi görünür.

Aşağıdakı cədvəl göstərir ki, AKP-nin hakimiyyətə gəlişindən sonra iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin sürətlə artmasına baxmayaraq, 2013-cü ildə İrana qarşı tətbiq edilən sanksiyalar səbəbindən ticarət həcmində əhəmiyyətli azalma müşahidə olunub.

Cədvəl 1. Türkiyə-İran idxal və ixrac rəqəmləri

	2021	2022	2023	2024 (Yanvar-Aprel)
İxrac	2,77	3,07	3,31	1,05
İdxal	2,82	3,35	2,18	0,69
Həcmi	5,59	6,42	5,49	1,74
Balans	-0,52	-0,28	1,13	0,36

Mənbə: *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)*

Suriya böhranı nəticəsində yaranan ağır siyasi gərginliyə baxmayaraq, iqtisadi məqsədlər iki ölkə arasındakı səfərlərin prioritetləri kimi müəyyən edilmişdir. Türkiyənin İranda iqtisadi əlaqələri ən yüksək səviyyəyə qaldırmağa tələsməsindən fərqli olaraq, ABŞ daha mühafizəkar bir yanaşma nümayiş etdirdi, çünki o, ticarət əlaqələrinin belə bir səviyyəsinə hələ vaxt çatmadığına inanır. 19 dekabr 2013-cü ildə Türkiyəyə səfəri zamanı İrana qarşı sanksiyaların icrasına nəzarət etməkdə ittiham olunan ABŞ Maliyyə Nazirliyinin müşaviri Devid Koen İrana qarşı tətbiq edilən sanksiyaların

mahiyyətinə və bu sanksiyalara əməl olunmasının zəruriliyinə işarə edərək, ABŞ-ın qeyd-şərtini dilə gətirib. Koen, P5+1 qrupu (ABŞ, Çin, Rusiya, İngiltərə, Fransa və Almaniya) arasında nüvə razılaşmasına baxmayaraq, İranda bankçılıq, enerji və gəmiçilik sektorlarına qarşı sanksiyalar qaldığı üçün türk şirkətlərinə İranda iş görməyi təxirə salmağı tövsiyə edib (Cheema S. A., 2015, s. 5).

Bütün bu qeyd etdiklərimiz əslində iki dövlət arasındakı münasibətdə ABŞ-ın rolunun sırf iqtisadi maraqlara təsir etməsi olduğunu görə bilərik. İki ölkə arasındakı ticarət əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi, onlar arasında olan iqtisadi və regional münasibətlərə də ciddi şəkildə təsir edəcək.

ABŞ-ın Suriya probleminin həllinə təsirinin təhlili

Türkiyənin İranda və Suriya ilə münasibətləri bu ölkələrin ABŞ-la münasibətlərinə bağlı olmayıb. Türkiyə ilə Suriya arasında münasibətlərin pisləşməsinin səbəbinin Suriya rejiminin öz xalqına qarşı döyüşərək öldürülməsindən sonra gəldiyi fikrini bir çox tədqiqatçıların araşdırmalarında görə bilərik. Onların sözlərinə görə, böhrandan əvvəl Türkiyə Suriyanın Qərbi dövlətləri ilə mənfi münasibətlərinə baxmayaraq, onunla güclü əlaqələrdə israr edib. Türkiyənin ümidlərinin əksinə olaraq, ABŞ başda olmaqla qərbi dövlətləri Suriya böhranı nəticəsində yaranan siyasi münaqişəni həll edə bilmədilər və münaqişənin həlli üçün diplomatik mövqe tutdular.

Bu, Türkiyənin bu böhranla mübarizədə geri çəkilməsinə, böhranın vura biləcəyi potensial zərəri azaltmaq üçün diplomatik yollar axtarmağa məcbur edilməsinə səbəb oldu. İranda-Türkiyə münasibətlərinin növbəti dönəmində Suriya məsələsində ortaq məxrəcə gəlmək cəhdləri olacağı gözlənilsə də, bu hələ baş verməmişdir. Türkiyənin, Suriya ilə bağlı siyasətini yenidən nəzərdən keçirəcəyi və bu mövzuda davam edən beynəlxalq dialoqun tərəfi olmaq istəyəcəyi təqdirdə, daha az iddialı strategiyalardan istifadə etmək məcburiyyətində qalacağı da müşahidə olunmuşdur. Bunun əksinə olaraq, İranda və ABŞ arasında yaxınlaşma səviyyəsinin yüksək olması ABŞ-ın Suriya böhranında İranda təsir göstərməyə cəhd etməsi izlənilmişdir. Bu baxımdan gələcəyi aydınlaşdırmaq üçün Cenevrə 2-nin nəticələri İranda-ABŞ yaxınlaşmasının Türkiyəyə müsbət və ya mənfi təsirləri haqqında daha aydın göstəricilər vermişdir.

İranda Suriya rejiminə açıq dəstəyinə baxmayaraq, Türkiyə Suriya rejiminə qarşı mövqeyi ilə İranda münasibətləri arasında fərq qoymağa çalışıb. Türkiyə həm də bir tərəfdən NATO-dakı rolundan və Türkiyədə NATO qüvvələrinin olmasından, digər tərəfdən isə öz ərazisində ABŞ hərbi bazalarının olmasından və İranda əlaqələrindən yarana biləcək ziddiyyətləri aradan qaldırmağa çalışır. Məsələn, Türkiyə Ciyhan, Adana və İncirlik bölgələrində NATO-nun Patriot raketdən müdafiə sistemi ilə təhdid hiss etdikdən sonra Türkiyə İranda arxayın etdi. Türkiyə müdafiə sisteminin İranda yönəlmədiyini, Türkiyə ərazisini Suriyanın mümkün hücumlarından qorumaq məqsədi daşdığını təsdiqləyib.

ABŞ-la münasibətlərdə Türkiyə və İranda rəşional yanaşmaların təhlili

2013-cü ilin sonunda ABŞ-İranda yaxınlaşmasından əvvəl və Suriya böhranı başlamazdan əvvəl Türkiyə iki ölkə arasında vasitəçi rolunu oynayır. İki tərəf birbaşa görüşdüyü üçün bu rol artıq özünü doğrultmur. Bu yaxınlaşmanın davam etməsi İranda Əfqanıstan, Livan, Suriya və İraqda təsirini artırmaq üçün daha geniş imkanlar verə bilər. Beləliklə, qeyri-hərbi yolla öz məqsədlərinə çatmaq cəhdlərində qərbi gücləri, xüsusən də ABŞ-ın qarşısında İranda rolunu Türkiyənin rolundan daha əhəmiyyətli olacaq. İranda-ABŞ əməkdaşlığının gözlənilən nəticələri arasında iranlılara Suriya, Livan, İraq və Ərəbistan körfəzi üzərində siyasi təsir göstərmək üçün geniş imkanların verilməsi də var. Bu da öz növbəsində Türkiyənin regional rolunu məhdudlaşdıracaq.

Bizim fikrimizcə, çevik və pragmatik xarici siyasət yeridən Türkiyə bunun baş verməsinə imkan verməyəcək. Bölgədəki əsas məsələlər, xüsusilə də Suriya böhranı ilə bağlı istənilən siyasi prosesdə iştirak etməyə çalışacaq. Türkiyə İranda və Ərəb körfəzi ölkələri ilə münasibətlərini tarazlaşdırmağa çalışacaq və bütün regional güclərlə əlaqələri saxlamaq və İranda hər hansı rolundan irəli gələ

biləcək təhlükələrlə hələ də üzləşə bilmək üçün bu əlaqələr arasında daha böyük harmoniya əldə etməyə səy göstərəcək.

Nəticə

Geosiyasi rəqabətlərinə və fərqli siyasi prioritetlərinə baxmayaraq, iki ölkə münasibətlərinin gələcəyində çox güman ki, balanslaşdırılmış şəkildə hərəkət edəcək. Çox güman ki, onlar müxtəlif faylların ayrıca işlənməsini təmin etməyə çalışacaqlar. Buna baxmayaraq, hər iki tərəf ayrı-ayrı faylları ayrı-ayrılıqda idarə etmək imkanlarının həddinə çatır ki, bu da bir zamanlar onları bir araya gətirən amillərin aradan qalxması, fikir ayrılıqları sahələrinin coğrafi baxımdan genişlənməsi, ticarətin həcmi kimi münasibətlərində aydın olur. Bu baxımdan, Suriya və İraqın qarşdakı dövrdə getdikcə daha çox Tehran və Ankara arasında açıq geosiyasi rəqabətin iki səhnəsinə çevriləcəyi görünür.

ABŞ-ın hərbi mövcudluğu terrorla mübarizə söylərində əsas rol oynamağa davam edir. Bununla belə, razılaşdırılmış iki illik azalmanın bu ehtimaldan qorunmaq məqsədi daşdığı bildirilir. Uzun müddətdir davam edən qoşunların mövcudluğunun azaldılması, ABŞ-ın hərbi müdaxiləsinin sona çatması, regional geri çəkilmə və ya İranın üstünlüyünə təslim olmaq demək deyil.

Həmçinin, bəzi analitiklər Qərbin, xüsusən də Amerikanın İranla yaxınlaşmasının Türkiyə üçün qısamüddətli iqtisadi fayda gətirə biləcəyinə inanırlar. Lakin uzunmüddətli perspektivdə bu, Türkiyənin təsiri hesabına İranın regionda təsirini artırmaqla Türkiyənin strateji maraqlarına zərər verə bilər.

Bu, hələ baş verməsə də, İran-Türkiyə münasibətlərinin növbəti dövründə Suriya məsələsində ortaq məxrəcə baxmaq cəhdlərinin şahidi olacağımız gözlənilir. Türkiyənin bu məsələ ilə bağlı hesablamalarına yenidən baxacağı və Suriya böhranı ilə bağlı davam edən beynəlxalq dialoqdan xəbərsiz olmaq istəsə, daha az iddialı strategiyadan istifadə etməyə məcbur olacağı da proqnozlaşdırılır. Digər tərəfdən, İran və ABŞ arasında gözlənilən yaxınlaşma səviyyəsinin yüksəlməsi ilə ABŞ-ın İranın Suriya böhranı ilə bağlı siyasətinə təsir göstərməyə çalışacağı gözlənilir (The Soufan Center, 2020, s. 5).

Nəticə etibarlı ilə Türkiyənin ABŞ-la yaxınlaşmasının İran üçün hər zaman narahatlıq mənbəyi olduğu bir həqiqətdir. Türkiyə-İran yaxınlaşması ABŞ üçün arzuolunmaz bir vəziyyətdir. Türkiyə-Amerika münasibətlərinə mənfi təsir göstərən bəzən regional məsələlərə fərqli yanaşmalar, bəzən də ABŞ-ın birtərəfli siyasəti səbəb olub. Trampın bölgədəki siyasətinin Türkiyənin maraqlarına uyğun olub-olmaması iki ölkə arasındakı münasibətləri müəyyən edəcək. Ancaq Türkiyə-İran münasibətləri təkcə ABŞ-la münasibətlər deyil, həm də İranın bölgədəki fəaliyyəti ilə formalaşacaq.

ƏDƏBİYYAT

Kitab adı:

Cheema, S. A. (2015). Turkey-Iran Economic Ties Post- 2002. In M. Alam (Ed.), Perspectives on Turkey's Multi- Regional Role in the 21st Century (pp. 86-110). Daryaganj: KW Publishers.

Cordesman Anthony, H., Gold, B., Shelala, R., & Gibbs, M. (2013). U.S. and Iranian Strategic Competition Turkey and the South Caucasus. Washington: Center for Strategic & International Studies.

Demityol, T. (2013). The Limits to Cooperation Between Rivals: Turkish-Iranian Relations Since 2002. Ortadoğu Etötleri, 4(2), 111-144.

Keskin, Arif. "Iran-Turkey relations: Balance, rivalry and mutual dependence", Avrasya Stratejik Arastirmalar Merkezi-ASAM (Eurasia Strategic ResearchCenter), September 3, 2008.

Keyman, E. F., & Sazak, O. (2015). Turkey and Iran: The Two Modes of Engagement in the Middle East. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17(3), 321-336.

Sinkaya, B. (2012). Rationalization of Turkey-Iran Relations: Prospects and Limits. *Turkish Insight*, 14(2), 137-156.

Tsardanidis, C. (2014). The Turkish-Iranian Relations. In V. Kefala & C. Tsardanidis (Eds.), *Iran. Politics, Economy, International and Regional Relations*, (pp. 315-388). Athens: Papazissis Publications, (in Greek).

Konfrans materialları:

Aydintasbas, A., & Kirisci, K. (2017). The United States and Turkey. Friends, Enemies, or Only Interests? Policy Paper, Turkey Project, Center for the United States and Europe at Brookings, Brookings Institution, April.

Azizi, H. and Cevik, S. (2022). "Turkish and Iranian Involvement in Iraq and Syria", *SWP*, 12 October 2022, retrieved from: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022C58/>.

Bayram Sinkaya, (2018), "The Kurdish question in Iran and its effects on Iran-Turkey relations," *British Journal of Middle Eastern Studies* 45, no. 5.

Cloud, D.S. and Amon, M. (2023). "Iraqi Prime Minister Supports Indefinite U.S. Troop Presence", *The Wall Street Journal*, 15 January 2023, retrieved from: <https://www.wsj.com/articles/iraqi-prime-minister-supports-indefinite-u-s-troop-presence-11673785302>.

DW (2024). "Ballistic missiles to Russia: US, Europe sanction Iran", 10 September 2024, retrieved from: <https://www.dw.com/en/ballistic-missiles-to-russia-us-europe-sanction-iran/a-70181326>

Jazaeri, I. (2024). "Iran Intensifies Pressure On Iraq To Extradite Iranian-Kurdish Leaders", *Radio Free Europe*, 19 July 2024, retrieved from: <https://www.rferl.org/a/iran-iraq-kurdistan-kurds-terror/33043121.html>.

Menmy, D.T. (2024). "Water for security: Iraq-Turkey deal reveals extent of military intervention", *The New Arab*, 29 April 2024, retrieved from: <https://www.newarab.com/news/water-security-iraq-turkey-deal-revealed>.

Motamedi, M. (2022). "Iran attacks positions in northern Iraq targeting Kurdish groups", *Al Jazeera*, 21 November 2022, retrieved from: <https://www.aljazeera.com/news/2022/11/21/iran-attacks-positions-in-northern-iraq-targeting-kurdish-groupso>.

Sami Kohen, "Relations with Iran: Cooperation and Competition," *Milliyet*, 31 January 2014, <http://dunya.milliyet.com.tr/iran-la-iliskiler-isebirliigi-ve/dunya/ydetay/1829809/default.htm>.

Seldin, J. (2024). "US fears Islamic State comeback in Syria, Iraq", *VOA News*, 17 July 2024, retrieved from: <https://www.voanews.com/a/us-military-islamic-state-attacks-on-track-to-double-in-iraq-syria-compared-to-last-year/7701854.html>.

The Soufan Center (2020). "IntelBrief: The United States and Iran Continue Tit-for-Tat Escalation in Iraq", 8 January 2020, retrieved from: <https://thesoufancenter.org/intelbrief-united-states-designates-asaib-ahl-al-haq-as-a-foreign-terrorist-organization/>.

Internet resursları:

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)

РЕЗЮМЕ

Али АЛИЕВ

Политические интересы США в отношениях Турции и Ирана и попытки балансирования

Ключевые слова: США, ирано-турецкие отношения, политические интересы, Анкара, Тегеран

Геополитическое соперничество между Турцией и Ираном в последнее время становится все более напряженным. Хотя две страны имеют разные политические ориентации, приоритеты и противоречивые интересы, за последнее десятилетие обе страны обуздали свое соперничество и сумели наладить деловые связи благодаря региональному климату на Ближнем Востоке после победы Дональда Трампа на выборах в США. Значительные торговые отношения между двумя странами в первую очередь основаны на закупках Турцией дорогого иранского природного газа и сырой нефти в течение многих лет.

Тем не менее, объем торговли между двумя странами в последнее время снижается, области, которые объединяли Турцию и Иран, начали исчезать с 2016 года, и, что более важно, с тех пор, как президент США Джо Байден вступил в должность, Турция расширяет отношения с региональными регионами Ирана. Все эти факторы повышают вероятность более открытой конкуренции между Тегераном и Турцией в предстоящий период, которая может проявиться в различных областях – от Сирии и Ирака до Южного Кавказа. Хотя сближение Ирана и Запада, особенно Ирана и США, приносит Турции краткосрочные экономические выгоды, в долгосрочной перспективе оно может усилить региональное влияние Ирана за счет Турции и нанести ущерб ее стратегическим интересам в регионе.

Соединенные Штаты и Европейский Союз ослабили экономические санкции против Ирана после устранения неопределенности по поводу центрифуги, самого чувствительного вопроса обогащения урана. Турция уже давно стремится построить более прочные торговые связи с Ираном, но ее усилиям мешают экономические санкции, введенные против последнего. Желание Турции установить торговые отношения с Ираном вызывает критику со стороны западных стран. Однако после сотрудничества Ирана и Запада в последние годы и ослабления санкций Турция может воспользоваться возможностью увеличить свою внешнюю торговлю и доступ к источникам энергии по более простым и доступным ценам. Некоторые аналитики полагают, что сотрудничество Иран-Запад, особенно Иран-США, может принести краткосрочную выгоду экономике Турции, но в долгосрочной перспективе нанесет ущерб стратегическим интересам Турции. Потому что это сближение может привести к усилению влияния Ирана в регионе за счет влияния Турции. В нашем исследовании рассмотрены политические интересы США в регулировании турецко-иранских отношений и исторические следы существующих политических отношений между тремя государствами в целом. Основная цель исследования – рассмотреть существующие отношения и проанализировать тенденции развития в ближайшие периоды.

ABSTRACT

*Ali ALİYEV**The political interests and balancing attempts of the US in Turkey-Iran relations***Keywords:** *US, Iran-Turkey relations, political interests, Ankara, Tehran*

The geopolitical rivalry between Turkey and Iran has become increasingly tense in recent years. Although the two countries have different political orientations, priorities, and conflicting interests, over the past decade, both have managed to curb their rivalry and establish business ties, largely due to the regional climate in the Middle East following Donald Trump's victory in the US election. The significant trade relations between the two countries have primarily been based on Turkey's purchases of expensive Iranian natural gas and crude oil over the years.

However, trade between the two countries has been declining in recent years. The areas that once united Turkey and Iran have started to diminish since 2016, and more importantly, since US President Joe Biden took office, Turkey has been expanding its relations with Iran's regional rivals. These developments raise the possibility of more open competition between Tehran and Turkey in the coming period, which could manifest itself in areas ranging from Syria and Iraq to the South Caucasus. While the rapprochement between Iran and the West, particularly Iran and the US, brings short-term economic benefits to Turkey, in the long term, it could increase Iran's regional influence at Turkey's expense and harm its strategic interests in the region.

The United States and the European Union have eased economic sanctions on Iran after resolving uncertainties regarding the centrifuge, the most sensitive issue of uranium enrichment. Turkey has long sought to build stronger trade ties with Iran, but its efforts have been hindered by economic sanctions imposed on Iran. Turkey's desire to establish trade relations with Iran has drawn criticism from Western countries. However, after Iran and the West cooperated in recent years and sanctions were eased, Turkey may take advantage of the opportunity to increase its foreign trade and access energy sources at easier and more affordable prices. Some analysts believe that Iran-West cooperation, especially Iran-US cooperation, may bring short-term benefits to Turkey's economy, but in the long term, it could harm Turkey's strategic interests. This is because such rapprochement may lead to Iran's growing influence in the region at the expense of Turkey's own influence.

Our study examines the US political interests in regulating Turkish-Iranian relations and the historical context of existing political relations between the three countries. The main objective of the study is to review the current relations and analyze the development trends in the coming periods.